

УДК 81'46.811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-8>

**НАРАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ
СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ПОЛІФОНІЧНОГО РОМАНУ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖОНАТАНА САФРАНА ФОЕРА
“EVERYTHING IS ILLUMINATED”)**

**NARRATIVE STRUCTURE OF THE TEXTUAL WORLD
IN A CONTEMPORARY ENGLISH POLYPHONIC NOVEL
(BASED ON THE NOVEL “EVERYTHING IS ILLUMINATED”
BY JONATHAN SAFRAN FOER)**

Козачишина О.Л.,*orcid.org/0000-0002-7643-453X**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології**Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського***Прадівлянна Л.М.,***orcid.org/0000-0003-1752-8613**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології**Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

Це дослідження присвячене вивченню особливостей наративної організації художнього світу сучасного англійського поліфонічного роману. В основу роботи покладено головні положення теорії М. Бахтіна, у якій «поліфонія» визначається як множинність самостійних голосів та свідомостей і розглядається як ознака діалогічності художнього тексту.

Матеріалом для аналізу слугує роман Джонатана Сафрана Фоера «Everything is Illuminated». Цей твір є типовим зразком сучасного постмодерністського роману-хроніки, що містить декілька різномірних текстів, написаних від імені різних оповідачів.

Здійснений аналіз дав можливість встановити, що у різних темпоральних структурах тексту актуалізуються різні суб'єкти оповіді (наратори) і відповідні їм художні світи. Мова кожного окремого наратора створює власний світ, що ніби переривається вставками зі світів інших персонажів. Результатом стає своєрідний структурний діалогізм між двома сюжетними лініями роману – сучасною та історичною. Кожна з двох сюжетних ліній створює макросвіт-конгломерат, що є об'єднанням мікросвітів персонажів. Завдяки такій побудові твору забезпечується поліфонізм не лише між сюжетними лініями роману, але й усередині них, тобто між голосами нараторів і персонажів кожного макросвіту.

Багатомірна наративна перспектива у поєднанні з розмиванням часового й просторового планів зображуваних подій у романі слугує засобом привертання уваги до найважливіших проблем твору та розкриття його основної думки, а саме ідеї «освянення», яку можна вважати розгорнутою текстовою метафорою, що реалізується шляхом діалогічного переплетення сюжетних ліній, наративних планів та точок зору на зображувану ситуацію. Учасниками текстового діалогу є не лише автор, що дискутує з безліччю голосів-свідомостей, а й читач, який слідкує за ходом дискусії, зіставляє різні точки зору, вибудовує власну позицію та бачення текстового світу. Таким чином, текстове багатоголосся стимулює особливий спосіб читання твору, конструюючи образ інтелектуального читача-дослідника, що бере активну участь у поліфонічному діалозі.

Ключові слова: постмодерністська проза, поліфонія, текстовий світ, наратор, фокалізатор.

The article focuses on the peculiarities of the narrative structure of a textual world in a contemporary polyphonic novel. The study is based on the main principles of M. Bakhtin's theory wherein “polyphony” is defined as a plurality of independent voices and consciousnesses and is viewed as a marker of a literary text dialogical character.

The research is performed on the material of the novel “Everything is Illuminated” by Jonathan Safran Foer that is a typical example of a contemporary postmodern novel-chronicle comprising several heterogeneous texts written from the standpoint of different narrators.

The conducted research made it possible to trace different subjects of narration (narrators) with their corresponding textual worlds actualized in different temporal planes of the text. The speech of each narrator creates its own textual world interrupted by the inserts from others characters’ worlds, which results in a kind of structural dialogue between the two plot lines – contemporary and retrospective. Each plot line forms a conglomerate macroworld uniting microworlds of the characters. The given text structure secures the polyphony between the main plot lines as well as within them, i.e. between the voices of the narrators and personages making up each macroworld.

This multilayered narrative perspective combined with the blurred time and place planes becomes a means of drawing attention to the main problems of the novel and revealing its message – the idea of “illumination” that can be viewed as a sustained metaphor realized via the dialogical intersection of the plot lines, narrative planes and points of view on the depicted events. Together with the author communicating with multiple voices in the text the reader becomes a participant of the textual dialogue and as such he follows the discussion, compares different points of view and forms his own attitude and vision of the textual situation. In this way textual polyphony stimulates a particular type of text reading and interpretation constructing the image of the intellectual reader-researcher that takes an active part in a polyphonic dialogue.

Key words: postmodernist prose, polyphony, textual world, narrator, focalizer.

Постановка проблеми. Комунікативно-дискурсивна спрямованість сучасних філологічних студій з притаманною їм увагою до аналізу суб’єктивної площини мовлення зумовлює поглиблення зацікавленості дослідників різними аспектами дискурсу, особливостями його структури та функціонування. Закономірним у цьому зв’язку є зростання інтересу мовознавців до явища поліфонії, що спостерігається протягом останніх десятиліть.

Беручи свої витоки у роботах М. Бахтіна, поняття «поліфонія» розуміється як множинність самостійних голосів та свідомостей і розглядається як ознака діалогізму художнього тексту [1].

Вихідною тезою теорії М. Бахтіна є думка про обов’язкову присутність у тексті множинних голосів-свідомостей, що взаємодіють між собою. Важливою є також ідея про можливість співіснування в одній і тій самій свідомості голосів-свідомостей різних персонажів, що нерідко дискутують з голосом персонажа, наповнюють чужими словами його внутрішнє мовлення, ускладнюють його власними акцентами. В цьому і полягає один із виявів діалогізації художнього тексту [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчення М. Бахтіна дало значний імпульс для подальших досліджень поліфонії вітчизняними та зарубіжними науковцями різних напрямів. Результатом подальших розвідок стало переосмислення та нове прочитання наукової спадщини вченого, зокрема підхід до художнього твору як до поліфонії соціально значущих, філософських смислів, які вибудовуються в результаті діалогічної взаємодії автора, персонажів та читачів і тим самим збагачують їхню концептуальну картину світу [2, с. 9].

Наслідком зростаючого інтересу дослідників-мовознавців до проблеми поліфонії стала значна кількість праць, присвячених вивченню цього явища у текстах різних жанрів. Об’єктом аналізу в них виступають мовні засоби створення поліфонії загалом [3; 4], особливості хронотопу [5; 6; 7], оповідної перспективи та точки зору [8; 9] або ж акцент робиться на певних мовних одиницях і вимірах (ритмічних [10], лінгво-прагматичних [2; 11], семіотичних [13], графічних [14]) та їхній ролі в поліфонічній організації тексту. Попри численні дослідження явища поліфонії, його складна та багатовимірною природою все ж залишається не досить чітко визначеною, засоби вираження поліфонії на різних рівнях організації тексту – лише частково окресленими.

Саме це і визначає актуальність розвідки, метою якої є спроба висвітлення особливостей наративної організації поліфонічного тексту як важливого засобу літературного діалогу на прикладі конкретного мовленнєвого твору, що дасть змогу глибше проникнути у приховані механізми художнього тексту і таким чином наблизитись до розуміння закономірностей його естетичного впливу на читача.

Дослідження здійснюється на основі автобіографічного роману американського письменника Джонатана Сафрана Фоера «Everything is Illuminated» (в українських перекладах «Все ясно» та «Все освітлено»), який можна вважати типовим зразком сучасної поліфонічної прози, що характеризується експериментаторством, наявністю різних за глибиною вимірів та множинних перспектив, контамінованістю точки зору та мовною нестабільністю.

Виклад основного матеріалу. Твір написаний у вигляді роману-подорожі, яка описує поїздку американського єврея Джонатана Фоера до українського міста Трохимброд заради втілення мрії свого покійного діда знайти жінку на ім'я Августина, що врятувала його під час Другої світової війни. У цій подорожі його супроводжує юний перекладач – одесит Олександр (Алекс) Перчов. Разом зі своїм дідусем він допомагає американцю у його пошуках. «Фактичним же сенсом романних перипетій стає пошук двома такими несхожими персонажами своєї ідентичності, зрозуміти яку неможливо, не знаючи власного коріння і витоків, що, як з'ясувалося, нерозривно пов'язані з Голокостом» [13, с. 30; див також 15; 16, с. 26–28]. Автор роману досить цікаво поєднує епістолярний та оповідний стиль викладу, занурюючи читача поперемінно у світ Джонатана Фоера та у світ молодого одесита. Обидва персонажі слугують визначальними, проте не єдиними призмами свідомості, крізь які читач має можливість сприймати текстову дійсність.

Твір є по суті романом-хронікою, що містить декілька різнорідних текстів, написаних від імені різних оповідачів [16, с. 25], що дає підстави вбачати у романі три типи тексту [17]. Оповідачем першого тексту виступає Джонатан Фоер. Другий текст роману являє собою оповідь Алекса Перчова. Третій текст можна розглядати як ланку, що поєднує перший та другий тексти. Це листи від Алекса до Джонатана, з яких ми дізнаємося, що уривки з першого тексту – це роман, який зараз пише Джонатан і відсилає Алексу для прочитання, а уривки з другого тексту – це інший роман, який пише українець Алекс і своєю чергою відсилає Джонатану [17].

Зазначений спосіб організації текстового світу створює широкі можливості використання різних наративних форм розповіді як засобу композиційного поліфонізму, тобто способу побудови дискурсних актів персонажів, котрі виступають у ролі безпосередніх інстанцій оповіді і наділені різними точками зору на зображувані події, а також відповідним способом розподілу і викладу подій, фактів і ситуацій на локальних оповідних відтинках і в цілому творі. Такий поділ може подавати сигнал читачеві про зіткнення точок зору на одну й ту ж подію [8, с. 171].

У романі Джонатана Сафрана Фоера світ минулих подій передається через лінію ретроспекції і паралельну лінію сучасного осмислення минулих подій та їх наслідків для життя головних героїв [детальніше див. 6], при цьому у різних темпоральних структурах можна виділити і різних суб'єктів оповіді, тобто різних нараторів і відповідні їм художні світи.

Складниками макросвіту-сучасності слугують листи Алекса, які можна поділити на дві категорії: роман-у-листах (де він описує їхню з Джонатаном та дідусем справжню подорож до Трохимброду у пошуках Августини) та власне його листи як відповідь Джонатану, де він коментує його роман і розповідає про новини у своєму житті.

Історична лінія роману, тобто історичний макросвіт, складається лише з листів Джонатана. Тут ми маємо лише його роман-у-листах. Він ніби висилає Алексу частинами художній твір, який він пише про свою родину під впливом пошуків своїх коренів в Україні.

Таким чином, у лінії сучасності в романі ми можемо виділити два окремих наративних плани зі своїм відповідним типом наратора і набором дійових осіб. Історична ж лінія характеризується лише одним типом наративу і, відповідно, одним наратором.

Мова кожного окремого наратора створює власний світ, що за самою структурою роману ніби переривається вставками зі світів інших персонажів. Результатом стає своєрідний структурний діалогізм між двома сюжетними лініями роману – сучасною та історичною, завдяки чому ми можемо спостерігати зигзагоподібну організацію світів роману, де відбувається переключення з однієї художньої лінії на іншу, або з макросвіту сучасності на історичний макросвіт. Кожна з

двох сюжетних ліній створює макросвіт-конгломерат, що є об'єднанням мікросвітів персонажів. Завдяки такій побудові твору забезпечується поліфонізм не лише між сюжетними лініями роману, але й усередині них, тобто між голосами нараторів і персонажів кожного макросвіту.

Важливим моментом аналізу наративної структури художнього тексту є необхідність розрізнення понять «нарація» та «фокалізація».

Поняття «наратор» є суто функціональним, тобто позначає носія функції розповіді безвідносно до його типологічних ознак. Це лише суб'єкт мовлення, який може озвучувати як власну точку зору, так і позиції будь-якого іншого персонажа у текстовому просторі, що виступає свого роду «призмою» сприйняття читачем текстових подій. Якщо наратор – це той, хто говорить, то фокалізатор – це той, хто бачить, тобто носій певної точки зору (просторової, хронологічної, психологічної чи ціннісної). Кожна історія зображується ніби крізь певну «призму», «кут бачення», який вербалізується і озвучується наратором, але не обов'язково належить саме йому / їй [18, с. 31–32; 19, с. 71].

Поєднання декількох типів оповіді та точок зору в одному текстовому просторі дозволяє зображувати події одразу у декількох напрямках і в різних вимірах. Система оповідачів (нараторів) і фокалізаторів породжує в тексті відповідну кількість розповідально-мовленнєвих систем, що своєю чергою створюють мовленнєвий поліфонізм оповіді.

Аналіз сучасної лінії роману (листи Алекса Джонатану та описи подорожі героїв до Трохимброду) засвідчує, що, хоча вони і є прикладами різних наративних вимірів тексту, їх об'єднує один оповідач, а саме Александр Перчов. Важливим є і той факт, що він одночасно є і персонажем твору, і фокалізатором, адже навіть у частинах свого роману він веде розповідь від власного імені, зображує події зі своєї позиції і не проникає у свідомість інших персонажів. Його мовлення має чіткі особистісні характеристики з прямою вказівкою на ім'я «Alexander Perchov» (Александр Перчов) та натяком на національну приналежність (слово «*Shapka*» (укр., рос. «шапка») у прикладі 1:

Приклад 1: My legal name is Alexander Perchov. But all of my many friends dub me Alex, because that is a more flaccid-to-utter version of my legal name. <...>. Father used to dub me Shapka, for the fur hat I would don even in the summer month [20, с. 5].

Свідченням того, що англійська не є рідною для оповідача, є вживання ним застарілої або книжної лексики (лексики невідповідного реєстру) в буденних ситуаціях мовлення або деяка неграмотність побудови висловлювань чи правопису. Наприклад: *I undertaked; I do not make to understand. Speak more slower please; tresaurus* тощо.

Мова наратора історичного макросвіту характеризується граматично правильною побудовою висловлювань і добром стилістично доцільної лексики. Характерним для другого наратора (Джонатана) і продукованого ним наративного плану є використання лексики, пов'язаної з життям і побутом євреїв, оскільки у такій лінії роману змальовується життя єврейського поселення Трохимброд: *synagogue, rabbi, Zosha, Yitzhak, Isaac, shtetl, Torah, Yiddish* та ін. Відрізняється і загальне стилістичне забарвлення наративних планів: у першому випадку воно гумористичне і неформальне, у другому – більш серйозне, філософське і драматичне.

Крім того, в історичній лінії роману постійно відбувається переключення між наратором і фокалізаторами. Сам наратор веде основну лінію, але в ході розвитку подій з'являються інші голоси персонажів-носіїв дистинктивних точок зору. До того ж тут відбувається досить цікаве поєднання фікціональної «правди» і «вигадки», адже в процесі ознайомлення з паралельною сучасною лінією роману читач ніби сам починає розуміти, що є вигадкою, а що правдою в історичній лінії твору, і наскільки глибоко сам Джонатан Сафран Фоер міг вивчити життя своїх пращурів. Ускладнює ситуацію також той факт, що розповідь ведеться від імені Джонатана Фоера, який при цьому виступає носієм необмеженого знання, виявляючи здатність проникати у потаємні думки персонажів та знаходитись над текстовим

простором, зображаючи події ніби зверху. До того ж наратор нерідко змішує хронологічні виміри розповіді, поєднуючи різні часові форми у межах контексту однієї-двох сторінок, що теж створює певну неоднорідність оповіді і змушує читача гадати, чия саме точка зору актуалізується (приклад 2).

Приклад 2: Some nights, some places are a little brighter. It's difficult to stare at New York City on Valentine's Day, or Dublin on St. Patrick's. The old walled city of Jerusalem lights up like a candle on each of Chanukah's eight nights. Trachimday is the only time all year when the tiny village of Trachimbrod can be seen from space, when enough copulative voltage is generated to sex the Polish-Ukrainian skies electric. *We're here*, the glow of 1804 will say in one and a half centuries. *We're here, and we're alive*.

But Brod was not a point of this special kind of light, not adding her current to the collective voltage. She climbed down from the float, pools of rainwater collected in the channels between her ribs, and walked the Jewish/Human fault line back toward her house, where the noise and revelry could be observed from a distance [20, с. 96].

Про те, що ретроспективна частина написана саме від імені автора-оповідача, свідчать зокрема його ім'я, яке повністю збігається з іменем самого письменника (*Jonathan Foer*), коментарі у тексті на кшталт «жоден з них не знав, що одного дня я це писатиму» та ідентифікація персонажів як «моя бабуся», «моя мама», «мій молодий дідусь» тощо (приклади 3–5):

Приклад 3: *But he didn't know then, and neither they did, just as none of them knew that I would one day write this*. [20, с. 93];

Приклад 4: *Get en heyar! my grandmother calls to my mother. Hurry! My mother is twenty one. My age as I write these words* [20, с. 98];

Приклад 5: So my young grandfather knelt – a perfectly unique link in a perfectly uniform chain – almost one hundred fifty years after his great-great-great-grandmother Brod saw the Kolker illuminated at her window [20, с. 140].

При цьому основна наративна канва є об'єктивізованою розповіддю від імені всезнаючого наратора, присутність персоніфікованого автора-оповідача спостерігається лише в окремих текстових ремарках, а призмою свідомості, крізь яку читач сприймає текстові події, виступають різні персонажі-фокалізатори, що змінюють один одного в поступальному розвитку художньої лінії роману.

Для прикладу розглянемо декілька уривків твору:

Приклад 6: The Well-Regarded Rabbi was exceedingly knowledgeable about the large, extra-large, and extra-extra-large matters of the Jewish faith, and was able to draw upon the most obscure and indecipherable texts to reason seemingly impossible religious quandaries, but he knew hardly anything about life itself, and for this reason, because the baby's birth had no textual precedents, because he couldn't ask for anyone's advice – because how would it look for the very source of all advice to be an advice-seeker? – because the baby was about life, and was life, he found himself to be quite stuck. THEY'RE ALL DECENT MEN, he thought. ALL A LITTLE BELOW AVERAGE, PERHAPS, BUT TOLERABLE AT HEART. WHO IS LEAST UNDESERVING? [20, с. 21].

Приклад 7: *Why couldn't she have slid it under the door?* he wondered. *Why couldn't she have folded it?* It looked just like any other note she would leave him, like, *Could you try to fix the broken knocker?* or *I'll be back soon, don't worry*. It was so strange to him that such a different kind of note – *I had to do it for myself* – could look exactly the same: trivial, mundane, nothing [20, с. 44].

Приклад 8: Yankel goes through the house with black sheets. He drapes the standing clock in black cloth and wraps his silver pocket watch in a swatch of black linen. He stops observing Shabbos, unwilling to mark the end of another week, and he avoids the sun because shadows, too, are clocks [20, с. 86].

Усі три уривки належать до історичної лінії роману, таким чином вони об'єднані одним наратором – Джонатаном Сафраном Фоером, який ніби зображує те, що відбувається в штетлі,

панорамно. У разі зміни фокалізації із зовнішньої, у якій подається загальна картина подій, до внутрішньої, тобто переживань і думок самих героїв, відбувається і зміна сприймаючої свідомості, тобто фокалізатора. У першому уривку внутрішньотекстовим фокалізатором виступає Доброчесний Рабин (*Well-Regarded Rabbi*), а у другому та третьому – Янкель. Переключення планів фокалізації та перехід до внутрішньої свідомості персонажів – нерідко навіть у межах одного абзацу – маркується в тексті графічними засобами. Великі літери (приклад 6) та курсив (приклад 7) використовуються для оформлення прямого або ж невластне прямого мовлення персонажів, що «вклинюється» у певний фрагмент тексту, вказуючи читачеві, хто саме виступає тут носієм свідомості. Разом із тим у прикладі 8 спостерігаємо графічно немарковане занурення у мікросвіт героя твору: наративний план належить всезнаючому оповідачу, але сприймаючою свідомістю виступає Янкель, свідченням чого є перцептивні рамки, змістове наповнення та емоційне забарвлення повідомлення.

Загалом у тексті немає єдиної домінуючої позиції автора-письменника над іншими точками зору. Сам автор урівнюється у своїх правах із персонажами і перебуває у постійному діалозі з героями твору, які можуть висловлювати свою точку зору і навіть перебивати автора. Цей діалог не є зовнішнім у тому плані, що він не є класичним діалогом – розмовою між людьми. Це є голоси оповіді, що є діалогічно впорядкованими. Голоси вже самі по собі наявні у творі: вони розмовляють різною мовою, а поєднання (суміш) цих мов створює відповідний тип художньої нарації, що характеризується «хаотичністю» і «багатоголоссям» [21, с. 153]. Варто зазначити, що у постмодерністській поетиці, до якої належить роман «Все ясно», відбувається особлива трансформація діалогізму, і характерним прийомом такої трансформації стає гіпертрофоване розростання кожного з елементів діалогічної структури, унаслідок яких діалог перетворюється на ярмаркове різноголосся, поліфонія – на какофонію, «в якій голоси зливаються в нерозрізнений гул» [5, с. 14]. У постмодерністській поетиці діалогізм перестає бути формою системної організації художнього матеріалу: система змінюється на конгломерат, що втілює хаотичну сплутаність «я» та «іншого», тексту і контексту, «свого» і «чужого» [5 с. 13].

Така специфіка наративної структури роману несе на собі значне смислове навантаження, задаючи певні вектори інтерпретації тексту: занурення у внутрішній світ персонажів, доступ до потаємних глибин їхньої свідомості, об'ємне зображення ситуації з різних ракурсів та точок зору стимулює творчу уяву читача, що намагається поєднати всі фрагменти загадки, дає читачеві можливість усвідомити мотиви вчинків героїв твору та зробити власні висновки щодо зображуваних подій. При цьому впродовж усієї оповіді автор веде постійний діалог з читачем. У прямих звертаннях до уявного читача автор ніби змушує його замислитись, не нав'язуючи власну думку та не пропонуючи готових рішень; автор ставить читачеві запитання: “*Why are the painful things always electromagnets?*” [20, с. 104]; жартує з ним: “*...doing right often means feeling wrong, and if you find yourself feeling wrong, you're probably doing right*” [20, с. 170]; філософствує: “*Was the world first created or ended?*” [20, с. 210]; підштовхує його до аналізу та непростих висновків: “*This is love, isn't it? When you notice someone's absence more, than anything? More, even, than you love his presence?*” [20, с. 121]; “*How guilty could he be, really, when he never had any real choice?*” [20, с. 167].

Завдяки такій багатовимірній організації наративної структури тексту предметнюється смислове наповнення твору та розкривається його головна ідея, а саме згадана у назві ідея осяяння (роз'яснення), а разом з нею окреслюється і поняття постпам'яті, що ніби пронизують і об'єднують увесь твір та відбивають узагальнений смисл роману.

Процес осяяння прослідковується поетапно разом з розвитком подій, починаючи з приїзду Джонатана, який власне і поставив проблему, для вирішення якої героям довелося пройти нелегкий шлях пошуків і внутрішніх зламів, у ході яких і відбувалось роз'яснення. Однак для кожного з персонажів воно було своїм. Для Алекса – це розкриття історії його дідуся, для Джонатана – отримання інформації про історію його родини, для дідуся Алекса – усвідомлення того, що все

життя – низка взаємопов'язаних подій, і інколи те, що може здатись найбільшою помилкою життя, виявляється результатом нелегкого вибору і жертвою заради чогось не менш вартісного і цінного. В контексті осяяння не варто забувати і самого читача, який врешті повинен звести всі паралельні лінії та вибудувати цілісну картину світу художнього тексту, і в результаті знайти відповіді на всі поставлені запитання.

Висновки. Багатовимірна наративна перспектива у поєднанні з розмиванням часового й просторового планів зображуваних подій у романі «Все ясно» слугує засобом привертання уваги до найважливіших проблем твору та розкриття його ідеї, а поняття «осяяння» можна вважати розгорнутою текстовою метафорою, що реалізується шляхом діалогічного переплетення сюжетних ліній, наративних планів та точок зору на зображувану ситуацію. Учасниками текстового діалогу є не лише автор, що дискутує з безліччю голосів-свідомостей, а й читач, який слідкує за ходом дискусії, зіставляє різні точки зору, вибудовує власну позицію та бачення текстового світу. Таким чином, текстове багатоголосся стимулює особливий спосіб читання твору, конструюючи образ інтелектуального читача-дослідника, що бере активну участь у поліфонічному діалозі, оскільки неможливо читати текст, сповнений рефлексуючими свідомостями, без рефлексії над образами й подіями та без співучасті у цій рефлексії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bakhtin M.M. Problems of Dostoevsky's Poetics. / Ed. and trans. Caryl Emerson. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984. 378 p.
2. Соболь О.Ю. Лінгвопрагматичні засоби вираження поліфонії у сучасному французькому медійному дискурсі : автореф. дис. ... канд. наук : 10.02.05. Київ, 2007. 34 с.
3. Астрахан Н. Поліфонія літературного твору: теоретичний аспект. *Житомирські літературознавчі студії*. 2013. Вип. 7. С. 175–183.
4. Мамосюк О. Поліфонія як комунікативна ознака побудови художніх текстів письменників-новороманістів. *Актуальні питання іноземної філології*. № 4. 2016. С. 105–110.
5. Бабелюк О.А. Трансформація хронотопу в постмодерністському текстотворенні: від діалогу до какофонії. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Випуск 62. 2012. С. 12–16.
6. Козачишина О.Л., Мосійчук А.В., Малащук-Вишневіська Н.В. Категорія часу як засіб творення текстового світу сучасного англomовного поліфонічного роману (на матеріалі роману Джонатана Сафрана Фоера «Everything is Illuminated»). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Том 33 (72), № 1, ч. 1. 2022. С. 139–144.
7. Обелець Ю.А. Темпоральна структура можливих світів художнього тексту (на матеріалі англomовної прози) : автореферат дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2006. 21 с.
8. Довбенко Л. Наративний формат фокалізації і точки зору в сучасному британському романі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. ім. В. Винниченка. Серія «Філологічні науки (Мовознавство)»*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2011. Випуск 96 (1). С. 169–171.
9. Рижа У.В. Лінгвальне вираження оповідної перспективи в сучасній британській художній літературі (структурно-семантичний та функційний аналіз) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2020. 264 с.
10. Іваненко С.М. Поліфонія ритмотональної будови тексту в стилістичному аспекті (на матеріалі німецької мови) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Спеціальність : 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2010. 20 с.
11. Ткаченко І.А. Наративні маски в англomовному постмодерністському дискурсі: лінгвокогнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти : дис... канд. наук (доктора філософії) : 10.02.04. Херсон, 2018. 217 с.
12. Білецька О.В. Методика дослідження графосеміотичного кодування наративної поліфонії в англomовному постмодерністському художньому тексті. *Записки з романо-германської філології*. № 1(36). 2016. С. 11–22.
13. Денисова Т.Н. Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоера. *Слово і час*. 2009. № 1. С. 28–38.
14. Бабелюк О.А., Коляса О.В. Мультиmodalний поліфонічний наратив як амальгама гібридних графічних технік та новацій. *Література як семіотичний ресурс культури. Всеукраїнська наукова*

конференція (XX Філологічні читання пам'яті Н.С. Шрейдер) : матеріали / Упорядник Т.Є. Пічугіна. Дніпро : Тріменс ЛТД, 2023. С. 3–5.

15. Бежан О. Проблема пам'яті в романі Джонатана Сафрана Фоера «Усе освітлено». *Літературознавчі обрії*. Випуск 16. Київ : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2010. С. 80–84.

16. Остапчук Т.П. Подолання національно-культурних стереотипів як необхідна умова формування власної ідентичності (на матеріалі роману Дж.С. Фоера та фільму Л. Шрайбера «Все освітлено»). *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2007. Випуск 57. Том 70. С. 24–29.

17. Ткачук Ю. Конструювання резюме ідентичності у тексті Джонатана Фоера «Усе освітлено». *Головна течія – гетерогенність – канон в сучасній американській літературі* : матеріали III Міжнародної конференції з американської літератури. Київ, 3–5 жовтня 2005 р. / Уклад. Т.Н. Денисова. Київ : Факт, 2006. С. 385–397.

18. Prince Gerald. *Dictionary of Narratology*. University of Nebraska Press : Lincoln & London, 1987. 118 p.

19. Rimmon-Kennan Schl. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London, New York : Methuen, 1983. 256 p.

20. Foer Jonathan Safran. *Everything is Illuminated*. New York : Houghton Mifflin Company, 2003. 276 p.

21. Mey Jacob L. *When Voices Clash: a Study in Literary pragmatics* / Ed. by Jacob L. Mey. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2000. 400 p.